

Relocation factors of Northern Greek companies in Bulgaria

Abstract

The phenomenon of Greek companies' relocation in neighboring countries is very crucial particularly during the current economic crisis. The aim of this study is to examine the phenomenon of deindustrialization in northern Greece. To achieve this objective, a primary research with business managers who have moved their companies to Bulgaria. The findings showed the existence of several factors that pressed companies to leave Greece and seek shelter in more 'inviting' risk countries, such as Bulgaria. Moreover, it is clear that these companies do not wish to return to Greece in the near future, which further weakens entrepreneurship in Northern Greece.

Keywords: Relocation, deindustrialization, Northern Greece, Entrepreneurship.

Παράγοντες μετεγκατάστασης επιχειρήσεων Βόρειας Ελλάδας στη Βουλγαρία

¹Δημήτρης Φωλίνας, ¹Δημήτρης Αηδόνης, ¹Φώτης Καραζώης, ¹Νίκος Πάσχος, ²Δημήτρης Μυλωνάς

¹Τμήμα Διοίκησης Συστημάτων Εφοδιασμού, ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας

dfolinas@gmail.com

daidonis77@gmail.com

f.karazois@gmail.com

npasxos89@gmail.com

²Καθηγητής Χρηματοοικονομικών και Λογιστικής, Σχολικός Σύμβουλος Οικονομολόγων, Οικονομολόγος, Νομικός, Λογιστής Α' Τάξης

dimmylonas@gmail.com

Περίληψη

Το φαινόμενο της μετεγκατάστασης ελληνικών επιχειρήσεων σε γειτονικές χώρες έχει οδηγήσει σε ιδιαίτερο προβληματισμό πολλούς φορείς της εθνικής μας οικονομίας. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα σημαντικό θέμα, που ιδίως στο πλαίσιο της υπάρχουσας οικονομικής κρίσης, λαμβάνει ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις και όχι μόνο οικονομικές. Στόχος της εργασίας αυτής είναι η εξέταση του φαινομένου της αποβιομηχάνισης στη Βόρεια Ελλάδα. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, πραγματοποιήθηκε πρωτογενής έρευνα με στελέχη επιχειρήσεων που έχουν μεταφέρει την επιχειρηματική τους δραστηριότητα στη Βουλγαρία. Από τα αποτελέσματα προέκυψε η ύπαρξη πολλών παραγόντων που ωθούν τις επιχειρήσεις να εγκαταλείψουν την Ελλάδα και να αναζητήσουν στέγη σε πιο «φιλόξενες» επιχειρηματικά χώρες, όπως η Βουλγαρία. Επιπλέον, είναι σαφές πως οι εταιρίες αυτές δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στην Ελλάδα στο άμεσο μέλλον, γεγονός που αποδυναμώνει περισσότερο την επιχειρηματικότητα στην Βόρεια Ελλάδα.

Λέξεις-κλειδιά: Μετεγκατάσταση, Αποβιομηχανοποίηση, Βόρεια Ελλάδα, Επιχειρηματικότητα.

Εισαγωγή

Πολύ μεγάλη εντύπωση προκάλεσε το πρωτοσέλιδο δημοσίευμα της μεγαλύτερης σε κυκλοφορία βουλγαρικής εφημερίδας Sega με τίτλο «Thanks Greece» στα τέλη του προηγούμενου χρόνου. Σύμφωνα με αυτό η μετεγκατάσταση των επιχειρήσεων Ελληνικών και Κυπριακών συμφερόντων στη Βουλγαρία λόγω των περιορισμών κεφαλαίου (capital controls) έφθασε στο «αστρονομικό νούμερο» των 60.000 επιχειρήσεων δημιουργώντας 250.000 νέες θέσεις εργασίας στη γειτονική χώρα
 Πηγή: www.enikonomia.gr/timeliness/45573,H-Ellada-aimorrhagei-fygh-xrhmatos-kai-AFM-se-Boylgaria-kai-Kypro.html.

Το πρόβλημα της μετεγκατάστασης των ελληνικών επιχειρήσεων σε γειτονικές χώρες και κυρίως στις χώρες των Βαλκανίων είναι σίγουρα ένα από τα ζητήματα που βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής τα τελευταία χρόνια. Βέβαια δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ένα πρόβλημα των τελευταίων μόνο χρόνων. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 παρατηρήθηκε σταδιακή πτώση και στασιμότητα των νέων επενδύσεων. Κατά τη διάρκεια των επόμενων χρόνων (μέσα δεκαετίας 1990 έως το 2008) παρατηρήθηκε επιτάχυνση στο ρυθμό ανάπτυξης, η οποία βασίστηκε στη μεγάλη κατανάλωση, λόγω κυρίως της προσφοράς χαμηλότοκων δανείων και του κρατικού δανεισμού και όχι σε δημιουργία νέων βιομηχανικών μονάδων.

Αυτό σε συνδυασμό με την αύξηση των εξαγωγών και τη μείωση των εισαγωγών αύξησε το ύψος των δανειακών απαιτήσεων, οδήγησε σε κλείσιμο πολλών ελληνικών επιχειρήσεων ή τη μεταφορά της έδρας άλλων επιχειρήσεων σε γειτονικές χώρες ιδιαίτερα των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνταν (και δραστηριοποιούνται) στη Βόρεια Ελλάδα προς τη Βουλγαρία.

- 1 Πόσο σημαντικό όμως είναι το πρόβλημα της μετεγκατάστασης των ελληνικών επιχειρήσεων από τη Βόρεια Ελλάδα στη Βουλγαρία και ποιες οι επιπτώσεις του στην εθνική και τοπική οικονομία;
- 2 Επίσης, ποιοι είναι οι παράγοντες που ωθούν τις επιχειρήσεις της Βόρειας Ελλάδας στη μετεγκατάστασή τους στη γειτονική χώρα και πώς αυτοί ιεραρχούνται από τα στελέχη των επιχειρήσεων που πήραν αυτή την απόφαση;

Στα παραπάνω ερωτήματα επιδιώκει να δώσει απάντηση η παρούσα εργασία. Όσον αφορά στο πρώτο ερώτημα πραγματοποιήθηκε μία αποδελτίωση του τύπου που ασχολήθηκε με το θέμα της μετεγκατάστασης, ενώ παρουσιάζονται αποτελέσματα εκθέσεων σχετικών οργανισμών. Για το δεύτερο ερώτημα πραγματοποιήθηκε πρωτογενής έρευνα με ένα ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου που απαντήθηκε από τα στελέχη επιχειρήσεων που έχουν μεταφέρει την επιχειρηματική τους δραστηριότητα στη Βουλγαρία. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψαν και ιεραρχήθηκαν οι παράγοντες που ώθησαν τις επιχειρήσεις να αναζητήσουν στέγη σε πιο «φιλόξενες» επιχειρηματικά χώρες, όπως η Βουλγαρία.

Μελέτη μετεγκατάστασης Ελληνικών επιχειρήσεων στη Βουλγαρία

Πόσο σημαντικό όμως είναι το πρόβλημα της μετεγκατάστασης των ελληνικών επιχειρήσεων από τη Βόρεια Ελλάδα στη Βουλγαρία;
 Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εξωτερικών και συγκεκριμένα της Ελληνικής Πρεσβείας στη Βουλγαρία (Γραφείο Εμπορικών και Οικονομικών Υποθέσεων) η Ελλάδα κατέχει την τρίτη θέση στην κατάταξη των ξένων επενδύσεων στη Βουλγαρία, πίσω από την Αυστρία και την Ολλανδία, με

συνολικές επενδύσεις στο τέλος του 2014 ύψους 2,49 δισ. ευρώ (έναντι 2,58 δισ. ευρώ το 2013 και 2,75 δισ. ευρώ το 2012) (Πηγή: www.karfitsa.gr/2015/10/27/oi-ellinikes-epixeiriseis-roy-diapr/).

Κύριοι λόγοι (κίνητρα) επιλογής της Βουλγαρίας ως επενδυτικό προορισμό για τους Έλληνες επιχειρηματίες είναι:

- Η γεωγραφική γειτνίαση. Όπως είναι γνωστό η Βουλγαρία είναι η μόνη χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συνορεύει με την Ελλάδα.
- Η χαμηλή φορολογία. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο φορολογικός συντελεστής στη Βουλγαρία αντιστοιχεί μόλις στο 10% επί των κερδών, ο χαμηλότερος μεταξύ των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γενικά, το όλο φορολογικό σύστημα μπορεί να θεωρηθεί ως απλό και αυτό ήταν κάτι που προέκυψε από τη φορολογική μεταρρύθμιση του 2007, όπου η κυβέρνηση της χώρας έθεσε ως στόχο την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την εξασφάλιση ενός διαφανούς και λειτουργικού φορολογικού συστήματος σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο.
- Το φθηνό εργατικό κόστος. Συγκεκριμένα, ο μισθός ενός υπαλλήλου δεν ξεπερνά τα 300 ευρώ συμπεριλαμβανομένου και των ασφαλιστικών εισφορών, ενώ ο κατώτατος μισθός ανέρχεται στα 130 ευρώ μηνιαίως (τέσσερις φορές χαμηλότερος από ότι στην Ελλάδα), καιτέλος
- τα χαμηλότερα κόστη λειτουργίας. Για παράδειγμα, τα ενοίκια επαγγελματικής στέγασης κυμαίνονται από 150 έως 350 ευρώ στο κέντρο των μεγάλων πόλεων και από 100 έως 250 ευρώ στα περίχωρα, ανάλογα με τα τετραγωνικά μέτρα. Επίσης, τα αγροτεμάχια πωλούνται από 300 έως 500 ευρώ το στρέμμα και νοικιάζονται ετησίως από 50 ευρώ / στρέμμα (Πηγή: www.capital.gr/story/1518684). Γενικά, ο συντελεστής διαβίωσης είναι πολύ χαμηλός, καθιστώντας τη Βουλγαρία ως τη φθηνότερη χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε τρόφιμα, ρουχισμό και ενοίκια.

Σύμφωνα με την ίδια πηγή (Υπουργείο Εξωτερικών / Ελληνική Πρεσβεία στη Βουλγαρία), μέχρι την 31/12/2014 ο συνολικός αριθμός εταιρειών ελληνικών συμφερόντων (δηλαδή εταιρειών στις οποίες συμμετέχει ελληνικό νομικό πρόσωπο ή φυσικό πρόσωπο ανεξαρτήτως του ποσοστού συμμετοχής τους στο μετοχικό κεφάλαιο των υπό εξέταση εταιρειών) ανήλθε στις 11.000 περίπου, ενώ το 2013 ήταν γύρω στις 9.000. Σε ότι αφορά στη γεωγραφική τους κατανομή, οι περισσότερες από τις εταιρείες με Ελληνική συμμετοχή (5.000) είναι εγκατεστημένες στην Σόφια, ενώ οι υπόλοιπες είναι εγκατεστημένες είτε σε πόλεις πλησίον των ελληνικών συνόρων (Πετρίτσι, Μπλαγκόεβγκραντ, Σαντάνσκι) ή στις πόλεις Φιλιππούπολη, Σβίλενγκραντ και Χάσκοβο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο αριθμοί: από τις παραπάνω 11.000 επιχειρήσεις οι 9.000 περίπου δεν εμφανίζουν απασχολούμενο (εργαζόμενο) ενώ 6.000 από αυτές εμφανίζουν μηδενική δραστηριότητα. Για το 2015 υπήρξαν περίπου 2.000 νέες εγγραφές / καταχωρήσεις επιχειρήσεων ανεβάζοντας το συνολικό αριθμό σε 13.000 όπου και αυτές όμως στο σύνολό τους δεν εμφανίζουν απασχολούμενο όπως επίσης δεν περιλαμβάνουν μεταφορά παραγωγικής ή εμπορικής δραστηριότητας (Πηγή: www.taxheaven.gr/news/news/view/id/28322).

Ειδικότερα, επισημαίνεται, ότι πολλές από τις ανωτέρω επιχειρήσεις ιδρύθηκαν στη Βουλγαρία με σκοπό την αγορά ακινήτου ή αυτοκινήτου ή λόγω των ελέγχων που επιβλήθηκαν στην κίνηση κεφαλαίων (capital controls) και όχι οπωσδήποτε για τη μετεγκατάσταση παραγωγικών δραστηριοτήτων (Πηγή: www.karfitsa.gr/2015/10/27/oi-ellinikes-epixeiriseis-roy-diapr/).

Ακόμη και όταν οι επιχειρήσεις αυτές ασκούν πραγματική εμπορική και παραγωγική δραστηριότητα, πρόκειται στη συντριπτική τους πλειοψηφία για πολύ μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που δεν ασκούν ιδιαίτερη επιρροή στη συνολική εικόνα των ελληνικών επενδύσεων στη Βουλγαρία. Έτσι παρά την αυξημένο αριθμό νέων εταιρειών με ελληνική συμμετοχή, τα τελευταία έτη δε σημειώθηκε αντίστοιχη αύξηση των ελληνικών επενδύσεων στη Βουλγαρία, ενώ τα έτη 2012 και 2014 καταγράφηκε απο-επένδυση. Συγκεκριμένα, το 2012 καταγράφηκε απο-επένδυση στη Βουλγαρία ύψους -125,5 εκατ. ευρώ, ενώ σύμφωνα με τα προσωρινά στατιστικά στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της Βουλγαρίας το 2014 καταγράφηκαν εκροές ελληνικών επενδύσεων ύψους -30,3 εκατ. ευρώ. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τα στοιχεία του Γενικού Εμπορικού Μητρώου (ΓΕΜΗ) σχετικά με τον αριθμό των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη Βουλγαρία, είτε μέσω μεταφοράς έδρας, είτε μέσω εγκατάστασης υποκαταστήματος, υπάρχουν 33 ελληνικές εταιρείες με υποκαταστήματα στη Βουλγαρία (ο αντίστοιχος αριθμός των Βουλγαρικών εταιρειών με υποκαταστήματα στην Ελλάδα είναι στα ίδια επίπεδα - 46) (Πηγή: www.businessportal.gr/).

Ποιες είναι όμως οι επιπτώσεις του φαινομένου της μετεγκατάστασης των Ελληνικών Επιχειρήσεων στη Βουλγαρία;

Μία από τις σημαντικότερες είναι η απώλεια θέσεων εργασίας. Βέβαια όπως αναφέρθηκε παραπάνω ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των επιχειρήσεων που μετεγκαταστάθηκαν δεν εμφανίζει ούτε έναν απασχολούμενο, ενώ σύμφωνα με τον κ. Δελή ομότιμο καθηγητή του Πανεπιστημίου Πειραιώς η «εν λόγω απώλεια θέσεων δεν πρέπει να αποδίδεται στη μετεγκατάσταση, εάν οι μεταναστεύουσες παραγωγικές μονάδες θα έκλειναν οπωσδήποτε στη χώρα καταγωγής τους, ως μη ανταγωνιστικές ή λόγω τεχνικής πρόοδου» (Πηγή: www.kathimerini.gr/225226/article/oikonomia/epixeirhseis/analysh).

Επίσης, τα τελευταία χρόνια λόγω των περιορισμών κεφαλαίου το πρόβλημα έγινε εντονότερο. Όμως σύμφωνα όμως με τον κ. Καζαντζή, Πρόεδρο του Ελληνοβουλγαρικού Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ελλάδας «Οι περισσότερες εταιρίες που φεύγουν στη Βουλγαρία δεν κάνουν μετεγκατάσταση των υποδομών και της παραγωγής τους». Συνεπώς το πρόβλημα δε βρίσκεται στα δραματικά επίπεδα της αρχικής εκτίμησης.

Ο ίδιος κάνει μία πολύ ενδιαφέρουσα διάκριση των ελληνικών επιχειρήσεων, που έχουν μετακινηθεί στη Βουλγαρία τα τελευταία 15 χρόνια. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι επιχειρήσεις εκείνες, που μετακινήθηκαν στη Βουλγαρία κατά την περίοδο 1999-2008. Στην κατηγορία αυτή σε μεγάλο ποσοστό οι επιχειρήσεις διατήρησαν την καταστατική (εμπορική) έδρα τους στην Ελλάδα. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι επιχειρήσεις, από το 2007 και έπειτα, οι οποίες συστάθηκαν στη Βουλγαρία, λόγω των κινήτρων που προαναφέρθηκαν. Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τις επιχειρήσεις-«φαντάσματα», που επιχειρούν να γλιτώσουν φόρους ή αποσκοπούν στο «ξέπλυμα μαύρου χρήματος». Ενώ από σήμερα -πάντα σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Ελληνοβουλγαρικού Επιμελητηρίου-, οι επιχειρήσεις σκοπεύουν στη μετακίνηση της έδρας, είτε με τη «σύσταση κάποιου υποκαταστήματος, για να μπορούν να κινηθούν και στην Ελλάδα, αλλά και σε ολόκληρη την Ευρώπη, να μπορούν δηλαδή να κάνουν συναλλαγές».

Έρευνα καθορισμού παραγόντων μετεγκατάστασης επιχειρήσεων Βόρειας Ελλάδας στη Βουλγαρία

Μεθοδολογία έρευνας

Για την πραγματοποίηση της παρούσης ερευνητικής προσπάθειας, έγινε συλλογή πρωτογενών δεδομένων με τη χρήση ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν από 149 στελέχη εταιρειών που τα τελευταία χρόνια έχουν εγκατασταθεί και δραστηριοποιούνται στη Βουλγαρία. Οι εταιρίες αυτές επελέγησαν από τους καταλόγους της ΓΕΜΗ και του Ελληνοβουλγαρικού Επιμελητηρίου διότι δραστηριοποιούνται τα τελευταία 5 χρόνια στη Βουλγαρία. Σε αυτές εργάζεται ένας σχετικά μεγάλος αριθμός απασχολούμενων.

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε περιλάμβανε ερωτήσεις κλειστού τύπου διατυπωμένες σε κλίμακα μέτρησης Likert 5 βαθμίδων και αποτελείται από τέσσερα διακριτά μέρη. Το 1^ο μέρος του ερωτηματολογίου αφορά σε προσωπικά στοιχεία των συμμετεχόντων στην έρευνα. Τα στοιχεία αυτά συγκεντρώνονται αποκλειστικά για λόγους πληρότητας και δε χρησιμοποιούνται στην ανάλυση που θα ακολουθήσει. Το 2^ο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με τα στοιχεία της εταιρίας. Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει έξι ερωτήσεις, οι οποίες αποσκοπούν στο να συγκεντρώσουν δεδομένα για τον τομέα δραστηριότητας της εταιρίας, τα έτη λειτουργίας της, τον αριθμό απασχολούμενων / εργαζομένων, τον κύκλο εργασιών της εταιρίας, την ύπαρξη παράλληλης δραστηριότητας και στο εξωτερικό και τη διάρκεια αυτής.

Το τρίτο κατά σειρά μέρος του ερωτηματολογίου αφορά στον προσδιορισμό των αιτιών αποβιομηχάνισης. Περιλαμβάνει δύο βασικές ερωτήσεις, κάθε μία εκ των οποίων αποτελείται από επιμέρους παράγοντες των οποίων οι ερωτηθέντες καλούνται να δηλώσουν τη σημασία. Η πρώτη ερώτηση αφορά σε παράγοντες που οδήγησαν στην έξοδο των εταιριών από την Ελλάδα, όπως παραδείγματος χάριν υψηλή φορολογία, υψηλά λειτουργικά και εργατικά κόστη, γραφειοκρατία και άλλα. Η δεύτερη ερώτηση αφορά στους λόγους επιλογής χώρας δραστηριοποίησης στο εξωτερικό, όπως παραδείγματος χάριν ευκαιρίες νέων αγορών, κίνητρα παραχώρησης οικοπέδων, χαμηλά εργατικά και λειτουργικά κόστη και άλλα.

Τέλος, το 4^ο μέρος του ερωτηματολογίου αφορά σε μελλοντικές προοπτικές των επιχειρήσεων, και περιλαμβάνει τρεις ερωτήσεις: η πρώτη σχετίζεται με το μέλλον της εταιρίας στο εξωτερικό, η δεύτερη με την ύπαρξη επιδίωξης για επέκταση σε άλλες χώρες, και η τρίτη αφορά την πιθανότητα επιστροφής στην Ελλάδα.

Αποτελέσματα έρευνας

Οι εταιρίες που συμμετείχαν στην έρευνα δραστηριοποιούνται κυρίως στο Εμπόριο (46%) και στη Μεταποίηση (39%). Το 60% των εταιριών απασχολεί πάνω από 50 εργαζομένους, ενώ το 20% απασχολεί 20-50 εργαζομένους. Το 55% των επιχειρήσεων δραστηριοποιούνται περισσότερο από 10 χρόνια στη Βουλγαρία, ενώ το 36% των εταιριών έχει δραστηριότητες από 3 έως 10 χρόνια.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τη σημαντικότητα των διαφόρων παραγόντων που ώθησαν τις εταιρίες στο να μετακινηθούν στη Βουλγαρία.

Πίνακας 1: Σημαντικότητα παραγόντων που ώθησαν τις εταιρίες στο να μετακινηθούν στη Βουλγαρία

	Καθόλου σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Σημαντικό	Πολύ σημαντικό	Πάρα πολύ σημαντικό
Υψηλή φορολογία στην Ελλάδα	0	14	16	77	42
Υψηλό εργατικό κόστος	0	28	30	13	78
Υψηλό λειτουργικό κόστος	0	0	40	55	54
Γραφειοκρατία	0	0	0	60	89
Υψηλός ανταγωνισμός	0	40	65	30	14
Χαμηλές και σε λίγες εταιρίες επιχορηγήσεις	0	11	42	71	25
Τραπεζικό σύστημα	0	18	42	43	46
Απεργίες	0	64	44	41	0
Είσοδος πολυεθνικών επιχειρήσεων	13	24	30	55	27

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τη σημαντικότητα των παραγόντων για τους οποίους επέλεξαν οι επιχειρήσεις τη Βουλγαρία.

Πίνακας 2: Λόγοι επιλογής της Βουλγαρίας

	Καθόλου σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Σημαντικό	Πολύ σημαντικό	Πάρα πολύ σημαντικό
Ευκαιρίες νέων αγορών	0	0	23	70	56
Κίνητρα παραχώρησης οικοπέδων	0	12	28	33	76
Επιχορηγήσεις	0	0	45	69	35
Χαμηλή φορολογία	0	8	13	71	57
Χαμηλό εργατικό κόστος	0	14	30	76	29
Χαμηλό λειτουργικό κόστος	0	0	55	70	24
Απλές διαδικασίες	13	11	15	82	28

Η τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου ζητούσε την άποψη των στελεχών των επιχειρήσεων για το άμεσο μέλλον των επιχειρήσεων τους.

Συγκεκριμένα, στο 55% των περιπτώσεων φαίνεται πως υπάρχει θέληση για επέκταση και σε άλλες χώρες και σε νέες αγορές, ενώ το 45% των εταιριών θεωρεί πως δεν θα γίνει κάτι τέτοιο. Αντίστοιχα, το 55% των στελεχών που ρωτήθηκαν θεωρεί πως το μέλλον της εταιρίας στο εξωτερικό είναι αισιόδοξο, και το 36% πως το βλέπει ουδέτερα. Μόλις το 9% απάντησε πως το βλέπει απαισιόδοξο.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή ένα από τα πλέον βασικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας είναι οι λόγοι εξαιτίας των οποίων οι ελληνικές επιχειρήσεις τα τελευταία χρόνια μετεγκαταστάθηκαν στη Βουλγαρία, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί η Ελλάδα -και ειδικά η Βόρεια Ελλάδα- σε αποβιομηχάνιση. Στην έρευνα προσδιορίστηκαν οι παράγοντες που έλαβαν υπόψη οι διοικήσεις των επιχειρήσεων τόσο για τη μετεγκατάσταση στη Βουλγαρία όσο και για την επιλογή της συγκεκριμένης χώρας, καθώς επίσης οι σκέψεις τους για το μέλλον.

Παράγοντες που ωθούν τις επιχειρήσεις να φύγουν από την Ελλάδα

Αρχικά, όπως είχε καταγραφεί και στην ανασκόπηση των πηγών, ο βασικότερος λόγος που ωθεί τις επιχειρήσεις στην έξοδο από την χώρα είναι καταρχήν το φορολογικό σύστημα. Ο φορολογικός συντελεστής στην Βουλγαρία είναι 10%, ο χαμηλότερος μεταξύ των χωρών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το αποτέλεσμα αυτό, επιβεβαιώθηκε και από τα αποτελέσματα της έρευνας. Συνεπώς, αποδεικνύεται ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναθεωρηθεί και να απλοποιηθεί τουλάχιστον ως ένα βαθμό το υπάρχον φορολογικό σύστημα, αν το κράτος επιθυμεί την ενίσχυση της εγχώριας βιομηχανίας και τον περιορισμό του εξεταζόμενου προβλήματος. Βασικοί παράγοντες σύμφωνα με τη βιβλιογραφία για την αποχώρηση επιχειρήσεων είναι και το εργατικό κόστος. Αυτό βέβαια δεν αποτελεί παράμετρο που μπορεί να ρυθμιστεί από το κράτος, αλλά σίγουρα θα πρέπει να δίνονται στις επιχειρήσεις τα κατάλληλα κίνητρα ώστε να μειωθεί η σημασία του συγκεκριμένου παράγοντα. Αντίστοιχης σημασίας είναι και ο χαμηλός συντελεστής διαβίωσης. Αυτό εξάλλου φάνηκε και από τα αποτελέσματα της έρευνας, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων θεωρεί ότι πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό παράγοντα, σημαντικότερο ακόμη και από την υψηλή φορολογία.

Πέρα από τα παραπάνω, αξίζει ιδιαίτερα να σημειωθεί το γεγονός πως η γραφειοκρατία φαίνεται να είναι ίσως ο παράγοντας με τη μεγαλύτερη σημασία για τις επιχειρήσεις που αποφασίζουν να φύγουν από την Ελλάδα. Η έρευνα έδειξε πως ίσως ο συγκεκριμένος παράγοντας είναι και ο πλέον σημαντικός, κάτι που φανερώνει ένα ιδιαίτερα σημαντικό πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει το Ελληνικό κράτος. Το λεγόμενο «τέρας της γραφειοκρατίας» όπως πολύ εύστοχα χαρακτηρίζεται από πολλούς, φαίνεται πως αποτελεί κρίσιμο κριτήριο για να αποχωρήσει μια επιχείρηση από την Ελλάδα και να αναζητήσει άλλη χώρα ως έδρα. Είναι λοιπόν στη διακριτική ευχέρεια του κράτους, με οργανωμένες και συστηματικές κινήσεις, να περιορίσει το πρόβλημα αυτό, έτσι ώστε να δώσει στις επιχειρήσεις μια ώθηση προς την παραμονή τους στη χώρα.

Αντίστοιχης σημασίας παράγοντας, ο οποίος επίσης εμπίπτει μέσα στα όρια της δικαιοδοσίας του Ελληνικού κράτους για να αντιμετωπιστεί, φάνηκε από την έρευνα πως είναι και το γεγονός πως στην Ελλάδα υπάρχουν πολύ χαμηλές επιχορηγήσεις, και μάλιστα δίνονται σε πολύ λίγες εταιρίες. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σαφές πως το κράτος οφείλει να δει τις επιχορηγήσεις αυτές σαν επένδυση, η οποία εφόσον οδηγήσει επιχειρήσεις στο να παραμείνουν ή να επιστρέψουν στην Ελλάδα, θα έχει ως αποτέλεσμα να βγει κερδισμένο με πληθώρα τρόπων, μέσω της

δημιουργίας θέσεων εργασίας, της φορολόγησης των εσόδων και των επιπλέον επενδύσεων. Παράλληλα, υψηλής σχετικά σημασίας είναι και ο παράγοντας του τραπεζικού συστήματος που υπάρχει στην Ελλάδα, σαν παράγοντας που ωθεί τις επιχειρήσεις να φύγουν στο εξωτερικό.

Ο τελευταίος εκ των σημαντικών παραγόντων, όπως φάνηκε από τα αποτελέσματα της έρευνας, είναι η είσοδος των πολυεθνικών επιχειρήσεων στη χώρα. Φυσικά, κάτι τέτοιο είναι αδύνατον να αποτραπεί ή ακόμα και να περιοριστεί. Παρόλα αυτά, είναι απαραίτητο να δοθούν στις Ελληνικές εταιρίες τα απαραίτητα κίνητρα και η δέουσα βοήθεια, ώστε αυτό να μην αποτελεί τελικά πρόβλημα.

Από την άλλη μεριά, η έρευνα κατέδειξε πως υπάρχουν και δύο παράγοντες η σημασία των οποίων δεν είναι μεγάλη, αναφορικά με την τάση των επιχειρήσεων να αναζητούν έδρα στο εξωτερικό. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα είναι αισθητά μικρότερης σημασίας καταρχήν ο υψηλός ανταγωνισμός στην Ελλάδα, ο οποίος δε φαίνεται να θεωρείται από τους πλέον σημαντικούς παράγοντες για να φύγει μια εταιρία από την χώρα, ενώ μικρής σημασίας απαντήθηκε ότι είναι και οι απεργίες.

Παράγοντες που ωθούν τις επιχειρήσεις να επιλέξουν τη συγκεκριμένη χώρα

Πέρα από τους παράγοντες που οδηγούν μια εταιρία στο να αποχωρήσει από την Ελλάδα, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εξεταστεί και να συνοψιστεί και το σύνολο των παραγόντων που συμβάλλουν στο να επιλέξει η επιχείρηση τη χώρα στην οποία θα εγκατασταθεί στο εξωτερικό. Με αυτόν τον τρόπο, είναι εφικτό να προσδιοριστούν τελικά οι κατευθύνσεις προς τις οποίες οφείλει να κινηθεί το Ελληνικό κράτος, αν θέλει να κάνει την Ελλάδα χώρα άφιξης επιχειρήσεων και όχι χώρα αναχώρησης από αυτήν. Σε αυτό το πλαίσιο, φάνηκε καθαρά από τα αποτελέσματα της έρευνας ότι οι ευκαιρίες νέων αγορών είναι πολύ σημαντικός παράγοντας και γενικά πρόκειται για μια πολύ σημαντική παράμετρο στις αποφάσεις των εταιριών.

Το ίδιο δε, ισχύει και για τα κίνητρα παραχώρησης οικοπέδων. Φαίνεται λοιπόν πως οι προοπτικές -αναφορικά με τις αγορές- και η ευκολία εγκατάστασης, όπως αυτή εκφράζεται μέσω των κινήτρων για παραχώρηση οικοπέδων, αποτελούν δύο κρίσιμες παραμέτρους για την επιλογή των επιχειρήσεων. Το κάθε κράτος συνεπώς, εφόσον επιθυμεί να λειτουργεί ως χώρος επενδύσεων και έδρα επιχειρήσεων ενισχύοντας τη βιομηχανία, οφείλει να λαμβάνει υπόψη του τους δύο αυτούς βασικούς παράγοντες, να δίνει έμφαση στις νέες αγορές και να παρέχει κίνητρα για παραχώρηση οικοπέδων, με στόχο να αντιστραφεί το υπάρχον κλίμα.

Πέρα από τους δύο αυτούς παράγοντες, ιδιαίτερης σημασίας είναι και η ύπαρξη επιχορηγήσεων, αλλά και η χαμηλή φορολόγηση - παράγοντες που ήδη αναφέρθηκαν ως ιδιαίτερα σημαντικοί λόγοι αποχώρησης από μια χώρα. Είναι λογικό, όταν υπάρχουν σε μικρή χιλιομετρική απόσταση επιλογές χωρών που παρέχουν τη μισή φορολόγηση, η κάθε επιχείρηση να σκεφτεί σοβαρά την μετακίνησή της. Αντίστοιχα, αν αυτό συνοδεύεται και από προγράμματα επιχορηγήσεων, η απόφαση γίνεται ακόμα πιο εύκολη.

Γενικότερα, πρόκειται για κίνητρα που το κάθε κράτος οφείλει να παρέχει σε επιχειρηματίες με στόχο να ανοίγει ο δρόμος για επενδύσεις, για δημιουργία θέσεων εργασίας και κατά συνέπεια για ανάπτυξη. Από την άλλη μεριά, κατ' απόλυτη αντιστοιχία με τους παράγοντες που ωθούν επιχειρήσεις να φύγουν από την Ελλάδα, έτσι και για την επιλογή της νέας χώρας / έδρας ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και τα χαμηλά εργατικά και λειτουργικά κόστη. Είναι σαφές πως οι παράγοντες

αυτοί δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως κίνητρα για ένα κράτος όπως η Ελλάδα. Τέλος, η απλότητα των διαδικασιών φαίνεται να είναι ίσως ο λιγότερο σημαντικός από τους παράγοντες που λαμβάνουν υπόψη οι επιχειρήσεις για να μετακινηθούν σε μια ξένη χώρα.

Σε κάθε περίπτωση όμως, είναι εμφανές πως μια επιχείρηση πλέον, στο πλαίσιο της υπάρχουσας τάσης για παγκοσμιοποίηση, επιλέγει να εγκατασταθεί σε μια χώρα που της παρέχει τα περισσότερα κίνητρα, οικονομικά και όχι μόνο.

Τάσεις και απόψεις για το μέλλον

Στην τελευταία αυτή ενότητα του ερωτηματολογίου συγκεντρώνονται τα σημαντικότερα συμπεράσματα σχετικά με τις απόψεις των στελεχών των επιχειρήσεων για το άμεσο μέλλον. Συγκεκριμένα, η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε πως από τις επιχειρήσεις που έχουν φύγει πλέον από την Ελλάδα, οι περισσότερες έχουν τη διάθεση να συνεχίσουν την επέκτασή τους και σε άλλες χώρες, ανοίγοντας τις δραστηριότητές τους και σε νέες αγορές στο άμεσο μέλλον. Αυτό είναι ένα σημάδι που δείχνει ότι κατά κανόνα υπάρχουν τάσεις ανάπτυξης και εξέλιξης των εταιριών – το μόνο που χρειάζεται, είναι να παρέχονται από το κράτος τα κατάλληλα κίνητρα, ώστε αυτές οι επενδύσεις να λαμβάνουν χώρα και στην Ελλάδα και όχι αποκλειστικά στο εξωτερικό.

Τα παραπάνω εξάλλου επιβεβαιώνονται και από το γεγονός ότι οι περισσότεροι εκ των επιχειρηματιών που συμμετείχαν στην έρευνα, είναι ιδιαίτερα αισιόδοξοι σχετικά με το μέλλον της εταιρίας τους στο εξωτερικό. Η διάθεση λοιπόν και η δυναμική υπάρχει και αυξάνεται, και είναι στη διακριτική ευχέρεια του Ελληνικού κράτους να ωφεληθεί από αυτήν, ή να την αφήσει να εγκαταλείψει την χώρα.

Πολύ ορθά ο κ. Δελής προτείνει την «*αύξηση των εξαγωγών προς τις χώρες υποδοχής των παραγωγικών δραστηριοτήτων κατ' ακολουθία της αύξησης του εισοδήματος σε αυτές. Παράλληλα, η μείωση της ζήτησης μη εξειδικευμένης εργασίας και η επακολουθήσασα πτώση του κόστους αυτής είναι δυνατόν να συνοδευτούν από βελτίωση της ανταγωνιστικότητας ως προς την τιμή και να συντελέσουν σε αύξηση της παραγωγής και σε δημιουργία θέσεων εργασίας στη χώρα καταγωγής*» (Πηγή: www.kathimerini.gr/225226/article/oikonomia/epixeirhseis/analysh).

Ο βασικότερος περιορισμός της έρευνας, είναι το γεγονός ότι το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε ήταν περιορισμένο. Αφενός μεν το πλήθος των εταιριών που συμμετείχαν στην ερευνητική διαδικασία ήταν μικρό, αφετέρου δε από κάθε επιχείρηση δε ρωτήθηκε επαρκής αριθμός στελεχών / εργαζομένων, ώστε να προκύψουν αποτελέσματα και συμπεράσματα που να μπορούν με ευκολία και αξιόπιστα να γενικευτούν.

Βιβλιογραφία

- Δικτυακός τόπος www.enikonomia.gr, (μ.δ.) (2016) Η Ελλάδα «αιμορραγεί», φυγή χρήματος και ΑΦΜ σε Βουλγαρία και Κύπρο, [Ηλεκτρονική πηγή], Διαθέσιμη στη διεύθυνση: www.enikonomia.gr/timeliness/45573,H-Ellada-aimorrhagei-fygh-xrhmatos-kai-AFM-se-Boylgaria-kai-Kypro.html.
- Δικτυακός τόπος www.karfitsa.gr, (μ.δ.) (2015) Οι ελληνικές επιχειρήσεις που... διαπρέπουν στη Βουλγαρία, [Ηλεκτρονική πηγή], Διαθέσιμη στη διεύθυνση: www.karfitsa.gr/2015/10/27/oi-ellinikes-epixeiriseis-poy-diapr/.
- Δικτυακός τόπος www.taxheaven.gr, (μ.δ.) (2016) Πόσες εταιρείες έχουν μετεγκατασταθεί μέχρι σήμερα σε γειτονικές χώρες, [Ηλεκτρονική

πηγή], Διαθέσιμη στη διεύθυνση: www.taxheaven.gr/news/news/view/id/28322.
 Δικτυακός τόπος ΓΕΜΗ, (2016) (μ.δ.) [Ηλεκτρονική πηγή], Διαθέσιμη στη διεύθυνση: www.businessportal.gr/.
 Δικτυακός τόπος Εφημερίδας Καθημερινη, Δελής, Κ. (2016) Ανάλυση, [Ηλεκτρονική πηγή], Διαθέσιμη στη διεύθυνση: www.kathimerini.gr/225226/article/oikonomia/epixeirhseis/analysh.

Παράρτημα: Το ερωτηματολόγιο

Αξιότιμοι κύριε/κυρία,
 Το ερωτηματολόγιο που επισυνάπτεται με την παρούσα επιστολή αποτελεί μέρος μιας έρευνας που υλοποιείται στο Τμήμα Διοίκησης Συστημάτων Εφοδιασμού του ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας. Στόχος της έρευνας είναι η καταγραφή και αξιολόγηση των βασικών αιτιών μετεγκατάστασης των επιχειρήσεων της ευρύτερης περιοχής της Βορείου Ελλάδας στην γειτονική Βουλγαρία.
 Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συμμετοχή σας στην έρευνα, τα αποτελέσματα της οποίας θα σας κοινοποιηθούν αμέσως μετά την ολοκλήρωσή της. Με εκτίμηση, Δρ. Δημήτριος Αηδόνης - Δρ. Δημήτριος Φωλίνας / Τμήματος Διοίκησης Συστημάτων Εφοδιασμού, ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας.

Αρχικά, παρακαλώ συμπληρώστε με κεφαλαία τα παρακάτω:

Α' Μέρος: Προσωπικά στοιχεία

Όνοματεπώνυμο:	
Εταιρεία:	
Θέση:	
Ρόλος και αρμοδιότητες:	
Χρόνια προϋπηρεσίας στην παρούσα θέση:	
Χρόνια συνολικής εργασίας:	

Στη συνέχεια συμπληρώστε την απάντηση (απαντήσεις) που θεωρείτε σωστή (-ές) (συμπληρώστε με «X» ή «V»)

Β' Μέρος: Στοιχεία εταιρείας

Τομέας δραστηριότητας της εταιρείας:

☐	Μεταποίηση
☐	Εμπόριο
☐	Υπηρεσίες
☐	Άλλο

Πόσα χρόνια λειτουργεί η εταιρεία σας:

☐	Η εταιρεία μου είναι νέα. Λειτουργεί τα τελευταία 3 χρόνια
☐	Από 3 μέχρι 10 χρόνια
☐	Περισσότερα από 10 χρόνια

Αριθμός απασχολούμενων εργαζομένων στην εταιρεία σας:

☐	1-20
☐	20-50
☐	Περισσότεροι από 50

Πόσα χρόνια έχει η εταιρεία δραστηριότητα στο εξωτερικό:

☐	Η δραστηριότητα της εταιρείας στο εξωτερικό είναι νέα. Λειτουργεί τα τελευταία 3 χρόνια
☐	Από 5 μέχρι 10 χρόνια
☐	Περισσότερα από 10 χρόνια

Γ' Μέρος: Προσδιορισμός αιτιών μετεγκατάστασης

Σημειώστε τη σημαντικότητα των παρακάτω λόγων για τους οποίους φύγατε από την Ελλάδα

	Καθόλου σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Σημαντικό	Πολύ σημαντικό	Πάρα πολύ σημαντικό
--	-------------------	----------------	-----------	----------------	---------------------

Υψηλή φορολογία στην Ελλάδα					
Υψηλό εργατικό κόστος					
Υψηλό λειτουργικό κόστος					
Γραφειοκρατία					
Υψηλός ανταγωνισμός					
Χαμηλές επιχορηγήσεις					
Τραπεζικό σύστημα					
Απεργίες					
Είσοδος πολυεθνικών επιχειρήσεων					
Άλλο; Διευκρινίστε					

Σημειώστε τη σημαντικότητα των παρακάτω λόγων για τους οποίους προτιμήσατε την Βουλγαρία

	Καθόλου σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Σημαντικό	Πολύ σημαντικό	Πάρα πολύ σημαντικό
Ευκαιρίες νέων αγορών					
Κίνητρα παραχώρησης οικοπέδων					
Επιχορηγήσεις					
Χαμηλή φορολογία					
Χαμηλό εργατικό κόστος					
Χαμηλό λειτουργικό κόστος					
Απλές διαδικασίες					
Άλλο; Διευκρινίστε					

Δ' Μέρος: Μελλοντικές Προοπτικές

Πως κρίνετε το μέλλον της εταιρείας σας στο εξωτερικό:

	Αισιόδοξα
	Ουδέτερα
	Απαισιόδοξα

Αποτελεί μελλοντική σας επιδίωξη η επέκταση της εταιρείας σας σε άλλες χώρες / νέες αγορές:

	Ναι
	Όχι

Υπάρχει πιθανότητα να επιστέψει η εταιρεία στην Ελλάδα;

	Ναι
	Όχι

Ευχαριστούμε για το χρόνο σας.